

PÁLFI SÁNDOR

Civil szervezetek (lehetséges) szerepe a közoktatásban

Jó lett volna a konferencia címének megfelelően az európai oktatás és a kisebbségi identitás megőrzésének kapcsolatáról beszélni. Sokat gondolkoztam rajta, és minél inkább töprengtem, minél többet olvastam nyugaton dolgozó tanárok tapasztalataiból, annál nagyobb lett bennem az aggodalom, hogy ez a két fogalom nemhogy nem kapcsolódik, de lehet, hogy kizárja egymást. Ha az a kép, amelyet vázolni fogok legalább részben igaz, és a közoktatás bizonyos (társadalmi) régiókban valóban azt jelenti, amit kiérzek az információkból, akkor – félek tőle – az identitás kialakítása, nevelése (nemcsak a nemzeti identitásra, hanem mindenféle polgári értékre gondolok) távolról sem az „európai” oktatás fő prioritása.

Maradjunk tehát a címnél, és nézzük meg, vajon mi lehetne a civil szervezetek dolga a közoktatás két fő szereplője, vagyis a vezetés (politika) és a szülők, szélesebb értelemben a társadalom viszonyában.

Szerettem volna egy szimbólumot találni erre a szerepre: elsőként egy hídra gondoltam, hiszen feltételezhető, hogy a civil szervezetekben az átlagnál tájékozottabb, társadalmilag aktív emberek vesznek részt, akik értik azt is, hogy a szülők mit kívánnak, felfogják azt is, hogy a vezetés mit akar, és továbbítják a célokat és a gondolatokat. Végül elvettem a híd-hasonlatot, mégpedig azért, mert mindkét oldalon rengeteg olcsó, demagóg, érték-ficamos – ki merem jelenteni, olykor érték-ellenes – frázis hangzik el, melyeket igazán kár volna a civil szervezeteknek egyszerűen kritikátlanul továbbítani.

Ilyen értelemben aztán a mérlegre gondoltam, az meg azért nem tetszett, mert az mindig arra hajlik, amerre a nehezebb a súly, amerre az erősebb húzza. Természetesen az oktatásban (is) a vezetés, a politika az erősebb, és megint azt kell mondanom, hogy az is kár volna, ha

a civil szférát egyszerűen a mindenkori hatalom kiszolgálásának eszközévé silányítanánk.

További szimbólumok keresgélése helyett kezdjük el számba venni a mai, „nyugati”, de kelet felé terjeszkedő közoktatási rendszer néhány jellegzetességét. Ha az Önök zsebében néha kinyílik a bicska, kérem gondoljanak a magyar nemzet nagy hőisére, gondolkodójára és művészére, és arra a sokszázezer, talán millió nézőre, aki nap mint nap csodálja a természet eme nagy teremtményét: egyszóval idézzék szemük elé a ma mércéjét, Győzikét.

Mit gondol(hat)nak a közoktatásról a szülők?

Nyilván nem mindenki, a szülők egy része. Kis része? Nagy része? Nem tudom. Miért is járatták a gyereket iskolába egyesek?

- **Mert kötelező.** Nehezen megcáfolható igazság, bár talán egy olyan szülő, aki jót (jobbat) akar a gyermekének, ennél többet gondol és vár el a tanúgytól.
- **Ne rontsa otthon a levegőt.** Talán kicsit nyers a fogalmazás, de főleg faluhelyen létezik a felfogás: a kis gyerekeknek úgysem veszem hasznát, dolgom van, az iskolában legalább vigyáznak rá, jó helyen van. Tényleg pusztán ezért kell a gyereket iskolába küldeni?
- **Legyen meg a bizonyítvány.** Ez elvileg nem is rossz válasz, csak az a baj, hogy ha ez a fő szempont, akkor az, hogy mennyit tanul, mennyire és mire nevelik, már nem is olyan fontos kérdés.
- **Kapja meg a gyereksegélyt.** Nálunk legalábbis az ún. „gyerekpénzt” csak akkor kapja meg a szülő, ha a gyerek jár az iskolába, és ha az igazgató minden hónapban igazolja ezt, aláírja az ún. csekket. Van olyan kisebbség, amelyiknél ez kifejezetten szempont. Kvázi a gyerek pénzt keres az iskolába-járással. A járással, nem a tanulással!
- **Érezze jól magát.** Könnyű megérteni, hogy jó iskolai légkörben a tanuló jobb eredményt ér(het) el, mint a képességeit meghaladó teljesítményt elváró környezetben. De azt talán mégsem kellene az oktatás elsődrendű szempontjának megtenni: elvárom, hogy a gyermek itt jól érezze magát. Mindegy, hogy mit tesz? Ide kapcsolódik a „játssza tanulás” elmélete is: egyre nagyobb korig akarjuk a diákot

„játszva tanítani”, egyre kevesebb eszközt vetünk be azért, hogy akkor is tanuljon, ha esetleg nincs kedve hozzá (mint ahogy a játszás-hoz sincs mindig). Ebben a játszós, lezser hangulatban szinte alig-alig hangzik el: kötelességed is van, fiam.

- **Minek tanulja ezt vagy azt a tantárgyat a gyerek?** Hiszen úgysem fogja semmi hasznát venni az életben! Ezekkel kapcsolatban talán vissza kellene utalni a 19 század végére, amikor arról folyt a vita, hogy lehet-e természettudományos tantárgyakon keresztül tanítani és nevelni a gyereket, vagy erre kizárólag a latin és egyéb nyelvek alkalmasak. Leszögezhetjük: nem azért tanul a gyerek fizikát, mert később fizikus lesz belőle, hanem azért, mert ez egy módszer arra, hogy megtanuljon gondolkodni, tanulni, feladatot feltérképezni és megoldani, stb., stb. A tantárgyak tehát nem arra valók, hogy 30 év múlva felhasználja valaki azt, ami addigra úgylis elavult.
- **Nem gondolkodik ilyesmin.** Igen, érdekes lenne felmérni, hogy a szülőknek mekkora hányada gondolkozik el azon, hogy egyáltalán miért járattja a gyereket iskolába, és mit vár el a gyerektől, valamint az oktatástól.

Térjünk át az **oktatás vezetésére**, idézzünk „a magasból” mondott, sugalmazott (tév-, ál-) eszméket is. Kéretik itt sem elfeledkezni Győzikéről, sőt!

- **A számítógép és az internet fetiszizálása.** Ez ma már inkább cél, mint eszköz. Pedig szerintem az internetet a gyerek kezére bocsátani csak úgy, minden előkészítés és képzés nélkül: bűn. Arra is kelle-ne tanítani, hogyan használja, mit nézzen és mit fogadjon el. Vagyis: mik az igazi értékek. A kakaóbiztos billentyűzetten sem akarok humorizálni, az pedig egyenesen tragikus, hogy az MSZP-s műsorveze-tő és polgármester azt mondja egy interjúban: ja, megszűnt a saját fa-lumban az iskola? Az nem számít, hiszen van szélessávú internet! Íme, cél, nem eszköz.
- **Versenyképes-e a végzős a munkaerőpiacon?** Az alattomos kérdés jó példája! Egy szakiskolánál természetesen fel lehet tenni, na de a közoktatásban! A gyereket ne tekintsék nyersanyagnak, akit bedug-nak az óvodába, és 15 év múlva kivesszük egy munkaerőt. Nem ezért

kellene iskolába járatnom a gyerekeket! Hiszen a munkaerőpiac szempontjából teljesen közömbös, hogy mit érez, mit tud, mit tesz az alkalmazott a munkaidőn kívül. Pedig saját önértékelése, tájékozottsága, élete, mindennapos örömei és bánatai, boldogsága viszonylatában egyáltalán nem mindegy.

- **Egzakt tudás helyett – bármit!** „Az egzakt tudás káros, beszűkíti a látókört, akadályozza a gondolkodást”? Inkább mondja el a véleményét a gyerek! Középkorban magyar-tankönyvben a lecke után négy sor idézet: mondd el a véleményedet! Sem az nem szerepel, hogy ki írta, sem az, hogy melyik műben, milyen alkalomból, semmi: mondd el a véleményedet! Egzakt tudás nem kell.
- **Szakszókincsekre nincs szükség!** Pedig nem lehet úgy tanítani a fizikát, akár történelmet sem, hogy egy bizonyos számú szót a gyerek ne szedjen magába. Mert mindennek megvan a nyelvezete. Ez is „egzakt” tudás egyébként, feltétele annak, hogy azt a tantárgyat megérted és használni tudd. Nem lehet megmagyarázni valamit, ha lépcsőzetesen, úgy, ahogy az ki van találva, nem építke fel a gyerekekben egy szakszókincset.
- **Választható tárgyak túlsúlya.** Nem tudom Magyarországon hogy állunk, de Németországban el lehet végezni a középiskolát anélkül, hogy pl. számtant, fizikát vagy kémiát tanulna a gyerek. Csak visszautalok a tantárgyak szükségességére és hasznára.
- **Tanulásiipari „megatörőszők” kialakítása.** Ez most folyik Magyarországon. Lényege: a közösség kialakulásának a megakadályozása. Ennek az egyik módja az, hogy csomó iskolát egybevonok, hiszen ezres közösségben a gyerek (is) inkább egyedül érzi magát, nem tudja kialakítani a társaságát. Az sem rossz, ha a diákokat járatom osztályról osztályra, a választható tantárgyak miatt az osztályközösség sem alakul ki, mert az egyik ide, a másik oda megy. Így egyedek fognak iskolába járni, a közösségi érzés kialakulásának halvány reménye nélkül. (Amerikában a harvtanas években kezdték el építeni a hatalmas kórház-monstrumokat, és rájöttek, hogy abban a rendszerben, ami pl. itt van Szegeden, vagyis kicsi, különálló épületekben elhelyezett kórházak esetében a betegek közérzete, gyógyulása sokkal jobb. Nem a 64. emeleten, az üvegablak mögött gyógyul jobban a beteg, hanem természet-közelben, úgy, hogy kisétál a parkba, találkozik és elbe-

- szelget a sorstársával.) Az iskolákban is fontos az intimitás, nem abban kellene gondolkozni, hogy az országban építék három hatalmas iskolát, és oda benyomok mindenkit, aki él és mozog.
- **A „szolgáltató” iskola.** Ezt úgy is lehetne mondani, hogy kocsmiskola. (Amikor a beteg bejön, és közli a doktorral, hogy meg van fázva, írjon fel neki aszpirint, meg ampicilint, akkor azt mondom: uram, eltévesztette az ajtót, a kocsm a túloldalon van, ott lehet rendelni. Itt mondja el, hogy miről van szó, és akkor együtt majd megbeszéljük, hogy mit szedjen, amit azért mégiscsak én fogok megmondani.) Az iskolát, az oktatást lehet-e az éppen divatos közhangulatnak kiszolgáltatni? Majd Győzike elmegy és megmondja, hogy mit akar az iskolától? És ha többséget szerez, akkor az én gyerekem azt fogja tanulni, amit ő rendel?
 - **Waldorf-mánia.** Néhány évvel ezelőtt tombolt Magyarországon. Senki nem mondta, hogy ezt a rendszert Amerikában azért hozták létre, hogy a hátrányos helyzetű munkásgyerekek felzárkóztatását segítsék. Erre mit lett belőle Magyarországon? Elit iskola, waldorf! (Harmadik osztályig nem is látnak betűt, mert az zavarja a gyereket. Viszont engedik kibontakozni az egyéniségét!)
 - **Fegyelem, fegyelmezés, nevelés.** Azt hiszem, erről már nem is kell beszélni, merthogy nincs vagy elenyésző. De a diákok jogai! – erről aztán állandóan hallunk! A diákok kötelességeiről miért nem beszélünk soha? A diákoknak persze, hogy vannak jogaik, de kötelességeik is! Miért kell őket úgy kibocsátani a közoktatási rendszerből, hogy ezzel nincsenek tisztában? Jobb, ha majd felnőtt korukban szembesülnek ezzel, az egyáltalán nem különösen megértő munkaadójuk irodájában?

A rendszer feltérképezésénél nem esett szó a **tanárokról**. Nem felejtettem ki őket, csak azt hiszem, hogy ugyanúgy, ahogy a társadalom megosztott ezekben a kérdésekben, a tanár-társadalom sincs egy véleményen. Vannak ilyen nézetűek, olyan nézetűek, ráadásul mint alkalmazottak, mint egy rendszer részei, kénytelenek betartani többé-kevésbé azt, amit felülről diktálnak nekik. Ezért nem beszéltem külön a tanárokról.

Mi ennek az egész „nyugati” „tanügynek” a végeredménye? Nézzünk körül, hölgyeim és uraim! Néhány évvel ezelőtt azt mondták, hogy az USA-ban középiskolát végzők több mint fele funkcionális analfabéta, vagyis nem érti azt, amit olvas. Ha ez a cél, ez az óhaj lebeg előttünk, akkor vegyük át az ő módszerüket! Hozhatok közelebbi példát is. Vágó-kvízműsor. Kérdés: ki ellen harcolt Bocskai? Hölgyike kapásból felel. Marad: Bocskai vagy a magyar király, vagy az erdélyi fejedelem ellen harcolt. Hölgyike kétségbeesetten telefonál. Ez kell nekünk?

Ha ez mind igaz, vagy legalább belőle valamennyi (gondolom elhiszik, és tapasztalják is), akkor a kérdés az, hogy van-e valami rejtett cél mindezek mögött? (Igazságtalan lehettem a közoktatás szereplőinek ismertetésekor, mert az irányítás felelősségét a politikusok nyakába varrtam, pedig nem vagyok benne biztos, hogy az oktatást politikusok vezetik. Lehet, hogy itt is a politikusok mögött a pénzvilág áll, tehát nem biztos, hogy csak a politikusok a hibásak abban, hogy erre megy a dolog.) Lehet, hogy a cél csak fogyasztók kinevelése? Vagy nevelése? Semmi más nem lényeges, csak az, hogy tudja: a nehéz napokon hova kell nyúlni? Vagy a cél esetleg a virtuális világra (világba) való szoktatás, az igazi valóság törvényszerűségeinek a mellőzése? Hiszen ezek a gyerekek nemcsak hogy a számítógép előtt, egy virtuális valóságban élnek, de az igazi világról meg nem tudnak semmit, vagy csak nagyon keveset. Pont azért, mert nem tanulják a fizikát, a kémiát etc. (Jegyezzük azért meg, hogy a multinacionális cégek a saját munkatársait saját maguk képzik ki, tehát nekik szinte mindegy, milyen tudásanyaggal jelentkeznek. Vagy inkább az a jó, ha nem tudnak sokat, lényeg hogy szeressék a pénzt, ezért családot, kapcsolatokat legyenek hajlandóak feláldozni?) Vagy azt akarjuk megakadályozni, hogy önálló, de tudáson, értékrenden alapuló véleményt formáló, gondolkodó emberek jöjjenek ki az iskolákból? Ez a lényeg? Ezért nem kell a tudás? Nem kell értékrendet átadni? Nem tudom, ezek csak kérdések.

Ajánlok egy megegyezési pontot. A közoktatás célja a tanítás és a nevelés. Megegyezhetünk ebben? Nem sokkoló ez a kijelentés? Akkor fokokom: az oktatás akkor jó, ha az iskolákat széles látókörű, művelt, tájékozódni és problémákat megoldani képes, helyes értékrendet képviselő fiatalok hagyják el.

Ha ebben megegyezhetünk, akkor megtaláltuk a civil szervezetek (lehetséges) szerepét a közoktatásban: képviselni az értékeket, többek között a kis nemzetek és a kisebbségek identitásának megőrzését is szavatoló értékeket.

Végezetül: ha már az elején nem sikerült megfelelő szimbólumot találni, képzeljük el a civil szférát egy kétlovas hintó bakján: miközben a két erős paripa hol egy-, hol ellenkező, hol jó, hol rossz irányba próbálja húzni a közoktatás hintáját, a fizikailag gyenge hajtó, ahogy szokás, türelemmel, kitartással, tapasztalattal, cukorkával, de ha kell gyeplő és ostor használatával mindig célirányban tartja a fogatot, és arra is ügyel, nehogy felboruljon, mert tudja: az végzetes lehet minden szereplő számára.